

Montserrat Roig, la Lessing catalana³⁷

ESYLLT T. LAWRENCE

Comencem per assenyalar el que aquestes dues escriptores —una anglosaxona i l'altra catalana— tenen en comú: la devoció per les causes difícils i l'enfrontament contra les injustícies envers les dones i altres éssers oprimits; Doris Lessing és defensora dels negres i de les classes socials explotades, Montserrat Roig és enemiga del sistema classista i de tota opressió de les anomenades minories. Ambdues construeixen la seva obra amb una sòlida documentació i amb experiències pròpies. Lessing es val de les seves vivències a Zimbabwe, on nasqué i passà la infància, i després a Londres, entre els cercles radicals. Roig presenta tres generacions d'una família barcelonina des de final del segle XIX, passant per l'època franquista, fins els nostres dies.

Les dues escriptores reflecteixen a la seva obra la dolorosa lluita de la dona de la classe mitjana per alliberar-se del domini masculí i per trobar-se a ella mateixa. Lessing es mou en una societat desenvolupada on la dona ha guanyat terreny a poc a poc; Montserrat Roig retrata una societat on una relativa llibertat arriba de cop i volta. Totes dues, però, pinten dones que pugnen per trencar un motlle mil·lenari i fer de la dona un ésser lliure. L'expressió literària del feminisme, si no ha de caure en el didactisme,

---

37. «Montserrat Roig, la Lessing catalana», *Revista de Catalunya*, núm. 24 (novembre 1988), pp. 145-147.

exigeix un tractament complex: li cal suggerir l'etern conflicte en què viu la dona, partida com està entre la indignació contra la imposada passivitat a què és sotmesa en una societat on l'home ho és tot, i l'antiquíssim condicionament que li costa rebutjar. El "liberal" Gregorio Marañón (1887-1960) ho va explicar amb brutal sinceritat: "Voler ser esclava incondicional del marit, heus aquí la clau eficaç per a la bona marxa de l'harmonia en la parella i de la felicitat en la llar", i l'Agnès de *L'hora violeta* (M. Roig) ha nascut per a "suportar-ho tot, per a no exigir res".

La influència de Doris Lessing en la molt més jove Montserrat Roig és ben clara en *L'hora violeta*. Anna i Molly, del *Quadern daurat*, de Lessing (amb Marion, dòcil, esposa anul·lada pel marit), tenen el seu equivalent en la Norma i la Natàlia (amb l'Agnès com a muller submissa) de la Roig, totes elles rebels contra un paper subordinat, però alhora incapaces d'alliberar-se'n del tot. La Natàlia i la Norma pateixen sobretot per ser dones de carrera, amb lucidesa intel·lectual i força de caràcter. La Norma es queixa: "Quan n'estimava un, com en aquest cas l'Alfred, s'iniciava una lluita estranya, els contraris s'enfrontaven, el desig de llibertat i el de ser posseïda". La Natàlia constata amb dolor: "...les dones tenim el cervell regirat per culpa de l'amor", i lluita contra l'Amor amb majúscula, ben conscient que aquesta majúscula representa l'enganyosa gàbia de la dona, igual que l'Anna del *Quadern daurat*. Aquests personatges de Lessing, de Roig, malgrat ser dones de carrera, autònomes, se senten víctimes psicològiques del pes de l'opressió sofert mil·lenàriament per les seves germanes desaparegudes. Tota una duquessa de Newcastle en el segle XVII —ridiculitzada a la cort anglesa per les seves afeccions literàries— es queixava amargament: "Les dones estan destinades a viure com a rates-pinyades o mussols, a parir com bèsties i a morir com cucs". El codi civil espanyol (1888) negava capacitat a la dona per a ser testimoni en un testament, junt amb menors, cecs, sord-muts, faltats o falsificadors... Aquest article no es modificà fins el 1958.

Se'm podria objectar: ¿I la castellana santa Teresa de Jesús, la mexicana sor Juana Inés de la Cruz, la portuguesa sor Violante de Ceo i la catalana sor Isabel de Villena? Significativament, totes elles sorgiren de societats monàstiques on les dones més intel·ligents aprofitaren l'oci relatiu del

convent, i això malgrat la carència absoluta de tradició literària femenina. No és casual que en època de gran floriment literari a la Gran Bretanya —la de Shakespeare, Marlowe, etc.— els anglesos no produïssin escriptores com les hispàniques. Enric VIII, en suprimir els convents, privà les dones de l'únic camp, per limitat que fos, estimulador de les seves activitats intel·lectuals i literàries.

La inevitable falta de confiança en ella mateixa produïda per aquest aixafament s'assembla a la de l'esclau, colpidorament dramatitzada en el negre presentat per Sartre en *La putain respectueuse*, que accepta la seva suposada inferioritat com un valor etern, com una fatalitat fisiològica. Les dues novel·listes il·lustren les diverses facetes d'aquesta desestimació pròpia de la dona —engendrada i estimulada per la masculina sobreestimació pròpia— a través de les protagonistes i les circumstàncies més diverses. Per citar uns exemples, la Ramona de la *Ramona, adéu*, embarassada, pensa: “Jo no vull una nena, vull que sigui un nen. Les nenes totes són unes bledes”. En *L'òpera quotidiana*, també de Roig, el senyor Duc etziba a la Patrícia Miralpeix: “Vostè és una dona, senyora Miralpeix, i no pot entendre l'orgull d'un home. Vostès són fetes de petits afers minúsculs”. La Mundeta, d'una generació posterior, rebutja els qualificatius empetitidors dirigits, amb aparent afecte, a la dona, o sigui, *nena, petita*, etc. (*muñeca* en castellà, *doll* o *baby* en anglès americà, i igualment afectuós-rebaixador). Fins i tot la Natàlia de la generació més recent, alliberada i independent econòmicament, sent la necessitat d'agrair al seu amant que li hagi reconegut la intel·ligència: “Des del primer moment em vas concedir un carnet d'identitat com a cervell. I això no ho acostumen a fer els homes”.

Relacionada amb el parasitisme emocional de la dona tradicional, junt amb el seu profund complex d'inferioritat, tenim la seva complicitat en el procés de la pròpia autoanul·lació. Els homes no han deixat de pontificar sobre el que són i el que no són les dones, des d'una irreal idealització, o d'exaltar la seva passivitat en termes gairebé místics —a la manera del novel·lista D. H. Lawrence— fins a explicar la seva inferioritat en no tenir els orgasmes com Freud mana, o bé a condemnar-les al buit més monstruós en els termes pornogràfics del novel·lista nord-americà Henry

Miller. I la dona, en general, ha acceptat de grat o per força, la imatge tan contradictòria que els homes li han imposat. (Al cap i a la fi, poques dones —o homes— combinen el talent i la clara intel·ligència amb una heroica força de caràcter com trobem a l'extraordinària Mary Wollstonecraft descrita per molts contemporanis seus com *la hiena amb faldilles*. I fins i tot ella va caure víctima d'un vulgar aventurer). La desorientació quant al seu paper, la lluita entre una servil complicitat i una lúcida i digna rebel·lió queden ben paleses en les relacions amoroses de Natàlia i de Norma de *L'hora violeta* i de l'Anna del *Quadern daurat*, on les exigències masculines que reclamen les contraposades atencions de mare, esposa, amant, majordoma, prostituta, col·laboradora econòmica es revelen amb colpadora lucidesa. Ambdues novel·listes presenten protagonistes que es retorcen davant les contradiccions patides a causa del seu incomplet alliberament i del terrible pes del paper tradicional femení. En el camp amorós, “una Norma petita i dèbil, incapaç d'unificar els contraris, havia sorgit per a desbancar la Norma de les conferències feministes, de les xerrades sobre l'autonomia de la dona. Calia encarar-s'hi”. La protagonista d'una novel·la escrita per l'Anna del *Quadern daurat* es queixa dolorosament: “Les meves emocions profundes, veritables, tenen a veure amb un home. Amb un sol home. Sempre acabo convençuda que les meves veritables emocions són simples, és com si m'estigués cancel·lant a mi mateixa sempre”. La Natàlia expressa ben clar la inevitable ambivalència del costerut camí de l'emancipació femenina quan, acabada la seva relació amb en Jordi, diu: “Fins ara, la idea de la recerca de l'home ens havia protegit. I ara hem de dir que no volem el príncep blau quan el nostre subconscient encara el reclama”.

Existeix, però, un altre grandíssim obstacle en el camí de l'emancipació femenina, és a dir, la compulsió a *donar*, ja a un home, ja als fills, i així ofegar les pròpies possibilitats humanes. En el *Quadern daurat*, Doris Lessing descriu amb una perspicàcia finíssima l'esforç de l'Anna per resistir aquesta indefensió davant la implacable i infantil tirania del mascle, en aquest cas del seu amant Saül, revelant els plecs i replecs de la consciència i subconsciència del sexe anomenat fort. Es tracta d'una

esglaiadora escena, aparentment trivial, però només aparentment, arran d'un quadern que intencionadament dona títol a l'obra.

El bonic quadernet daurat, comprat amb il·lusió per Anna amb motiu de prendre notes, li és important per a organitzar la seva labor literària. Al seu amant Saül li fa peça, quan el veu damunt la taula, i l'hi demana. La reacció d'Anna ens és explicada: “Jo estava a punt de contestar: ‘Bé, si et fa peca...’. Però en adonar-me de com la necessitat de donar eixia del meu dins com el brollador d'una balena, sentia també enuig contra mi mateixa, perquè el volia jo i, malgrat això, per poc el dono a ell. Sabia de sobra que aquesta compulsió de consentir-hi formava part del cicle sàdicomasoquista en el qual vivim immerses. Vaig exclamar: ‘No, no el pots tenir’. Em va costar molt, moltíssim dir-ho i fins i tot quequejava. Saül agafa el quadern i barboteja tot rient: ‘Do’m, do’m, do’m...’ S’havia convertit en un nen... La seva cara era la d'un petit assassí... Per haver dit jo que no, cada línia del seu rostre suggeria el nen frustrat”.

Així, a través d'aquestes dues novel·listes, una anglosaxona, l'altra catalana, veiem com els múltiples fils que lliguen i empresonen tradicionalment la dona, junt amb el seu intent costós i dolorós d'alliberar-se'n troben una matisada expressió literària, digna de la complexitat del tema i d'aquesta etapa transcendent en la història humana.